

NILO JÄÄSKINEN
FÖTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2011. május 26.¹

I – Bevezetés

1. A két előzetes döntéshozatalra utaló határozat,² amelyet a rechtbank van eerste aanleg te Brussel (Belgium) terjesztett elő, az uniós jog elveinek értelmezésére vonatkozik, jogalap nélkül kifizetett összegek visszakövetelése kapcsán.

2. E kérdések a Q-Beef NV (a továbbiakban: Q-Beef) állatkereskedő vállalkozás és a belga állam, illetve F. Bosschaert mezőgazdasági termelő és egyfelől a belga állam, másfelől a Vleesgroothandel Georges Goossens en Zonen NV és Slachthuizen Goossens NV (a két társaság a továbbiakban: Goossens vállalkozások) között folyamatban lévő jogvitában merültek fel. E jogviták a Q-Beef és F. Bosschaert által az állategészségügyi és állattenyésztési alap (Fonds de la santé et de la production des animaux, a továbbiakban: az 1987-es alap) részére fizetett díjak visszatérítésére irányuló igényekre vonatkoztak, azon az alapon, hogy azokat az uniós jogot megsértve szedték be.

3. Az ezekben az ügyekben feltett három kérdés lényegileg az elévülési idő tartamára és kezdő időpontjára, illetve a Bosschaert-ügyben – ahol közvetítők vannak az adós és az állam között – az eltérő hosszúságú elévülési idők hatásaira vonatkoznak. A Bíróság az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elvének tiszteletben tartása kapcsán kellőképpen bőséges ítélkezési gyakorlatot szolgáltatott az első és a második kérdéssel kapcsolatos megállapítások megtételéhez, a harmadik kérdés viszont álláspontom szerint még nem fordult elő, és mélyebb elemzést igényel.

4. Elsőként kiemelem, hogy ezek az ügyek két, valamennyi jogrendszerben jól ismert jogelvre hivatkoznak: egyrészt arra, hogy a jogok az ébereknek, nem a szundikálóknak jutnak (*iura vigilantibus, non dormientibus prosunt*), másrészt arra, hogy saját felróható magatartására előnyök szerzése végett senki sem hivatkozhat (*nemo auditur propriam turpitudinem allegans*).³ Úgy vélem, hogy az eddigi ítélkezési gyakorlat az első elv alapján álló válaszokhoz vezet. Ugyanakkor ez

1 – Eredeti nyelv: francia.

2 – A belga kormány szerint a jelen két ügy csak kettő a kérdés előterjesztő bíróság előtt folyamatban lévő 879 ügy közül, amelyeket az állategészségügyről szóló, 1987. március 24-i és az állategészségügy és az állatok, valamint állati eredetű termékek minősége költségvetési alajáról szóló, 1998. március 23-i törvény alapján nyújtottak be. Az ezekben az ügyekben követelt összegek előzetesen 119 millió euróra tehetők.

3 – Az első az angol jogban, a méltányosság („equity”) fogalmára vonatkozóan, *vigilantibus non dormientibus aequitas subvenit* formában ismert. A második jól ismert a Bíróság előtt. Egy szerző szerint ez a Bíróság és főtanácsnokai által leggyakrabban hivatkozott jogelv (lásd Masson, A., „Usages et réflexivité du latin à la Cour de justice des Communautés européennes”, *Revue trimestrielle de droit européen*, 2007., n° 4, 609–633. o.).

a megoldás azzal a következménnyel járna, hogy a belga állam előnyre tenne szert az 1990-es évek eleje óta általa elfogadott következetlen megközelítés eredményeként, mivel nem kellene orvosolnia a magánszemélyekkel szemben alkalmazott jogellenes intézkedéseinek a gazdasági következményeit.

5. A jogi és ténybeli kereteket illetően a két ügy bizonyos hasonlóságokat mutat a Lornoy és társai, a Claeyss-, illetve a Demoor és társai ügyben 1992-ben hozott ítéletekkel,⁴ valamint a van Calster és társai ügyben 2003-ban hozott ítélettel.⁵

II – Jogi háttér

A – Az 1998-as törvény és a van Calster és társai egyesített ügyekben hozott ítélet

6. Az 1998. március 23-i törvény az állategészségügy és az állatok, valamint állati eredetű termékek minősége költségvetési alapjáról szól (a továbbiakban: 1998-as törvény).⁶

7. E törvény egy 1987-ben kialakított szabályozást, illetve alapot váltott fel. Az említett, támogatásokból és kötelező díjakból álló vegyes rendszert, amelyet a Bizottságnak nem jelentettek be, a Bizottság egy 1991-ben hozott határozatban, illetve a Bíróság a fent hivatkozott, Lornoy és társai, Claeyss-, illetve Demoor és társai ügyben 1992-ben hozott ítéleteiben összeegyeztethetetlennek nyilvánította az uniós joggal.

8. A Belga Királyság 1995. decemberi és 1996. májusi leveleiben bejelentett egy jogalkotási tervet, amely az 1987-es szabályozás hatályon kívül helyezését és annak új szabályozással való felváltását irányozta elő. E tervet, amelyből később az 1998-as törvény lett, a Bizottság 1996. július 30-i határozatával fenntartás nélkül összeegyeztethetőnek nyilvánította a közös paccal.

9. Az 1998-as törvény 5. cikke előírja, hogy az 1998-as alap az anyagi eszközeit az állatok tenyésztő vagy állati eredetű termékeket előállító, ezeket feldolgozó, fuvarozó, árusító vagy ezekkel kereskedő természetes vagy jogi személyekkel szemben kivetett díjakból nyeri.

10. Az 1998-as törvény nemcsak a jövőre vonatkozik, hanem tartalmaz olyan rendelkezéseket is, amelyek visszaható hatállyal lépnek az 1987-es szabályozás helyébe.

4 – Lásd a C-17/91. sz., Lornoy és társai ügyben 1992. december 16-án hozott ítéletet (EBHT 1992., I-6523. o.), a C-114/91. sz. Claeyss-ügyben 1992. december 16-án hozott ítéletet (EBHT 1992., I-6559. o.), valamint a C-144/91. és C-145/91. sz., Demoor és társai egyesített ügyekben 1992. december 16-án hozott ítéletet (EBHT 1992., I-6613. o.).

5 – A C-261/01. és C-262/01. sz., van Calster és társai egyesített ügyekben 2003. október 21-én hozott ítélet (EBHT 2003., I-12249. o.).

6 – A Moniteur belge 1998. április 30-i száma, 13469. o.

11. Az 1998-as törvény 14. cikke, amely 1988. január 1-jétől⁷ kezdődően vált ki joghatásokat, díjakat vet ki a vágóhidakra és az exportörökre. A cikk visszamenőlegesen meghatároz hét különböző időszakot 1988. január 1-jétől kezdődően, és minden időszakra különböző összegeket jelöl meg.

12. Az 1998-as törvény 15. cikke, amely 1993. január 1-jétől⁸ vált ki joghatásokat, díjakat vet ki a sertésüzemek felelőseire.

13. Az 1998-as törvény 17. cikkének (2) bekezdése előírja, hogy az 1987-es szabályozás alapján megfizetett díjakkal kapcsolatos követeléseket a törvény erejénél fogva a következő módon számítják be az 1998-as szabályozás alapján fizetendő díjakba:

„Adott esetben kizárólag a törvény erejénél fogva be kell számítani a 14., 15. és 16. cikk alapján fizetendő összegekbe az [1987-es rendelet] alapján fizetett összegeket, [...]”

14. Az 1998-as törvény 18. cikke értelmében:

„[...]”

Az árusítás vagy a tenyésztés levágást vagy exportot megelőző szakaszaiban a 14. cikk szerinti kötelező díjakat teljes egészében a termelőkre hárítják. Az áthárításra az árfelek általi meghatározása alkalmával kerül sor, akár az állatok értékesítésekor, akár a vágóhíd vagy az exportőr részéről a szolgáltatások nyújtása során.

E kötelező díj nem szerepeltethető a számlán, illetve a mezőgazdasági termelőkre vonatkozó sajátos hozzáadottértékadó-szabályozásról szóló, 1970. szeptember 15-i királyi rendelet (arrêté royal n° 22 du 15 septembre 1970 relatif au régime particulier applicable aux exploitants agricoles en matière de taxe sur la valeur ajoutée) 4. cikkében említett dokumentumon.

E kötelező díjakat a vágóhidak legkésőbb a vágás hónapját, vagy a hatóság ajánlott levelének hónapját követő hónap utolsó napján fizetik meg. Az exportörök a díjakat legkésőbb a hatóság ajánlott levelének hónapját követő hónap utolsó napján fizetik meg a hatóságnak.

A 15. cikk szerinti kötelező díjakat évente kell megfizetni. A díjakat a hatóságnak az ajánlott levélben megküldött fizetési felszólítást követő harminc napon belül kell megfizetni.

[...]”

7 – Lásd az 1998-as törvény 23. cikkét.

8 – Lásd az 1998-as törvény 23. cikkét.

15. Az 1998-as törvény 21. cikke értelmében:

támogatási program finanszírozását szolgáló díjak kivetése annyiban, amennyiben e díjakat a vonatkozó határozat elfogadását megelőző időszakra visszaható hatállyal vetik ki;

„Hatályukat veszítik a következők:

- 1) az 1990. december 29-i törvény, az 1991. július 20-i törvény, az 1993. augusztus 6-i törvény, az 1994. december 21-i törvény és az 1995. december 20-i törvénnyel módosított, az állategészségügyről szóló, 1987. március 24-i törvény 32. cikkének (2) és (3) bekezdése; [...]

- a Bizottság 1996-os határozatával nem az állategészségügy és az állatok [, valamint] állati eredetű termékek minősége alapján létrehozásáról szóló 1998. március 23-i törvény visszaható hatályának engedélyezése történt meg.

16. Az 1998-as törvény 23. cikke szerint ez a törvény – a 14. és 15. cikk kivételével – a Moniteur belge-ben való kihirdetésének napján lép hatályba. A törvényt 1998. április 30-án hirdették ki.

B – A jogalap nélkül fizetett összegek visszaköveteléséről szóló nemzeti szabályozás

18. A belga polgári törvénykönyv 1376. cikke előírja:

17. A Bíróságot – amelyhez e törvénnyel kapcsolatban már intéztek kérdést 1998-ban – arra kérték, hogy nyilatkozzon az EK 93. cikk (3) bekezdésének (amely megfelel az EUMSZ 108. cikke (3) bekezdésének) értelmezésével, valamint a Bizottság 1996-os határozatával kapcsolatban. A van Calster és társai ügyben hozott ítéletben⁹ a Bíróság a következőket mondta ki:

„Aki tévedésből vagy szándékosan jogalap nélkül kap valamit, köteles azt annak visszaszolgáltatni, akitől azt jogalap nélkül kapta.”

- az EK-Szerződés 93. cikkének (3) bekezdésével az alapeljárás szerinti körülmények között ellentétes a különösen a Bizottság határozata által a közös piaccal összeegyeztethetőnek nyilvánított

19. A polgári törvénykönyv 2262a. cikkének 1. §-a előírja:

„A polgári jogi igények elévülési ideje tíz év.

⁹ – Hivatkozás fent (65. és 77. pont).

Az 1. § alóli kivételként a szerződésen kívüli felelősségen alapuló kár megtérítésére

irányuló keresetek az azt követő naptól számított öt év elteltével évülnek el, hogy a károsult a kárról vagy a további károkról és az azért felelős személyről tudomást szerzett.

[...].”

20. A kérdést előterjesztő bíróság megállapítja, hogy ezt a rendelkezést csak az 1998. június 10-i törvény iktatta be a polgári törvénykönyvbe, amely módosított egyes, az elévüléssel kapcsolatos rendelkezéseket. Ezt megelőzően az általános szabályt kellett alkalmazni, amely harmincéves elévülési időt írt elő. Az említett törvény hatálybalépését megelőzően indított keresetek esetében ezt az időtartamot szintén tíz évre korlátozták, azzal, hogy a törvény 10. cikkében található átmeneti rendelkezések előírták, hogy ez az új időtartam csak a törvény hatálybalépésével kezdődik meg, amire 1998. július 27-én került sor.

21. A polgári törvénykönyv 2244. cikke határozza meg az elévülés megszakadásának főbb okait:

„Az elévülés polgári jog szerinti megszakadását eredményezi a bíróság előtti igényérvényesítés, fizetési felszólítás vagy foglalás közlése azzal, akivel szemben az elévülést meg kívánják szakítani.

A bíróság előtti igényérvényesítés a jogerős határozat kihirdetéséig megszakítja az elévülést. [...]”

22. A kérdést előterjesztő bíróság szerint a hatóságokra főszabály szerint az általános szabályok szerinti elévülési idők vonatkoznak, legalábbis a polgári törvénykönyv 2227. cikke értelmében:

„Az államra, a közintézményekre és az önkormányzatokra ugyanazok az elévülési szabályok vonatkoznak, mint a magánszemélyekre, és szintén élhetnek kifogással.”

23. Az államháztartásról szóló, 1991. július 17-i törvény¹⁰ 100. cikke a következőképpen rendelkezik:

„Az egyéb jogszabályokon, hatósági rendelkezéseken vagy az ügyben kikötött egyéb előírásokon alapuló esedékességi nyilatkozatok sérelme nélkül elévülnek és végleg az államra szállnak át:

- (1) azok a követelések, amelyeknek a jogszabályokban vagy hatósági rendelkezésekben meghatározott bejelentésére nem került sor azon költségvetési év januárjának 1. napjától számított öt éven belül, amelynek folyamán azok keletkeztek;
- (2) azok a követelések, amelyeket – miután azokat az (1) bekezdésben meghatározott határidőn belül bejelentették – a

10 – A Moniteur belge 1991. augusztus 21-i száma, 17960. o.

miniszterek nem teljesítettek a benyújtás évének január 1-jétől számított öt éves időtartamon belül;

- (3) minden egyéb olyan követelés, amelyet a keletkezés évének január 1-jétől számított tízéves időtartamon belül nem teljesítettek.

Ugyanakkor az ítéleten alapuló követelésekre továbbra is a tízéves elévülési idő vonatkozik; azokat a Caisse des dépôts et consignations felszólítására kell teljesíteni.”

24. E törvény 101. cikke szerint „a bíróság előtti igényérvényesítés az elévülést a jogerős határozat kihirdetéséig szakítja meg”.

25. A kérdést előterjesztő bíróság szerint, ha a törvényi rendelkezések eltérően nem rendelkeznek, az öt éves elévülési idő főszabály szerint az állammal szemben fennálló valamennyi követelésre vonatkozik. Ennek megfelelően a polgári törvénykönyv 1382. cikke alapján a hatóságok ellen indított, miniszteri rendelet [arrêté ministériel] elfogadásának vagy végrehajtásának jogellenességén alapuló keresetre az öt éves időtartam vonatkozik.¹¹

26. A kérdést előterjesztő bíróság rámutat, hogy az államháztartásról szóló törvény 100. cikkének (1) bekezdése a jogalap nélküli kifizetés miatti követelésekre is alkalmazandó.

27. A kérdést előterjesztő bíróság hangsúlyozza emellett, hogy a Cour d'arbitrage a parlamenti előkészítő munkák alapján több ítéletében úgy döntött, hogy a jogalkotó, amikor az állam ellen indított keresetekre öt éves elévülési időt írt elő, az elérni kívánt célhoz – az állami elszámolások ésszerű időn belül történő lezárásához – képest arányos intézkedést fogadott el.

28. Végül fontos jelezni, hogy a polgári törvénykönyv 2257. cikkének (2) bekezdése értelmében a helytállás iránti kereset elévülése csak az elsődleges kereseti kérelem elutasítása után kezdődhet meg.

III – Az alapeljárás, az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések és a Bíróság előtti eljárás

A – A C-89/10. sz. Q-Beef ügy

29. A Q-Beef egy belga vállalkozás, amely állatokkal kereskedik. 1993 januárja és 1998 áprilisa között az 1987-es rendelet alapján

¹¹ – Lásd többek között a Cour de cassation 2003. április 14-i ítéletét.

állatok exportja után különböző díjakat fizetett az 1987-es alapba.

csak deklaratív hatása van a nemzeti jog tekintetében, és az nem indítja meg az elévülést.

30. Mivel az 1998-as szabályozás visszaható hatállyal lépett az 1987-es szabályozás helyébe, a Q-Beef által fizetett díjakat az új szabályozás „megerősítette”, és a beszámításra a törvény erejénél fogva sor került annak hatálybalépésekor, vagyis 1998. április 30-án.¹²

33. Ilyen körülmények között határozott a rechtebank van eerste aanleg te Brussel az eljárás felfüggesztéséről, és terjesztette a következő kérdéseket a Bíróság elé:

31. A Q-Beef 2007. április 2-án keresetet indított a belga állammal szemben, amelynek tárgya az 1993 januárja és 1998 áprilisa között fizetett díjak visszatérítése volt, figyelemmel az 1998-as szabályozás jogellenességére.

„1) Gátolja-e [az uniós] jog a nemzeti bíróságot abban, hogy a nemzeti jogrendben az állammal szembeni követelések tekintetében előírt ötéves elévülési időt azon követelésekre alkalmazza, amelyek a tagállam nemcsak részben jogellenes, hanem ugyanakkor [az uniós] joggal is részben összeegyeztethetetlen vegyes támogatási és adózási rendszere alapján kivetett, az e rendszert felváltó, és a Bizottság végleges határozata által [az uniós] joggal – azt az esetet kivéve, ha a díjakat a vonatkozó határozat elfogadását megelőző időszakra visszaható hatállyal vetik ki – összeegyeztethetőnek nyilvánított új támogatási és díjfizetési rendszer hatálybalépése előtt megfizetett adók visszatérítésével kapcsolatosak?

32. Az elévülést illetően a kérdést előterjesztő bíróság szerint a Q-Beef belga állammal szemben fennálló követelésének ötéves elévülése az államháztartásról szóló, 1991. július 17-i törvény 100. cikke 1. pontjának megfelelően azon költségvetési év januárjának 1. napján kezdődött, amelynek folyamán a követelés keletkezett, jelen esetben az 1998-as törvény hatálybalépésének évében, tehát 1998. január 1-jén, és 2002. december 31-én éjfélkor fejeződött be. Mivel a keresetlevelet a belga államnak 2007. április 2-án kézbesítették, a Q-BEEF belga állammal szemben fennálló követelése a belga nemzeti jog szerint elévült.¹³ E bíróság szerint a fent hivatkozott van Calster és társai ügyben hozott ítéletnek

2) Gátolja-e [az uniós] jog a tagállamot abban, hogy védekezésésként az általános nemzeti joghoz képest számára különösen kedvező nemzeti elévülési időkre hivatkozzon olyan eljárásban, amelyet magánszemély indított vele szemben az EK-Szerződésből eredő jogainak megvédése iránt a nemzeti bíróság által

¹² – Lásd az 1998-as törvény 14., 17. és 21. cikkét.

¹³ – Ugyanakkor, ha az alkalmazandó időtartam az 1998-as törvény hatálybalépésétől, vagyis 1998. április 30-tól számított tíz év lenne, a 2007. április 2-án benyújtott kereset ezen időtartam eltelte előtt érkezne be.

előterjesztettekhez hasonló körülmények között, amikor a szóban forgó, különösen kedvező nemzeti elévülési idők következményeként lehetetlenné válik a nemcsak részben jogellenes, hanem ugyanakkor [az uniós] joggal is részben összeegyeztethetetlen vegyes támogatási és adózási rendszer alapján a tagállamnak megfizetett adók visszakövetelése, jóllehet [az uniós] joggal való összeegyeztethetetlenséget [a Bíróság] csak e különösen kedvező elévülési idők lejártát követően állapította meg, még ha a jogellenesség már korábban is fennállt?”

szabályozás „megerősítette”, és a beszámításra a törvény erejénél fogva sor került annak hatálybalépésekor, vagyis 1998. április 30-án.¹⁴

36. A kérdést előterjesztő bíróság szerint a 2007. július 30-i és 31-i perindító iratok alapján F. Bosschaert azért nyújtotta be a keresetet a belga bíróság előtt, hogy elsődlegesen kérje az 1989 és 1996 közötti időszakban általa befizetett díjak visszatérítését a belga állam részéről, azzal az indokkal, hogy azokat jogellenesen vetették ki vele szemben, mivel a tárgybeli jogszabály ellentétes volt az uniós joggal.

B – A C-96/10. sz. Bosschaert-ügy

34. F. Bosschaert főállású mezőgazdasági termelő, és mint ilyen, sertést tenyészt 1970 óta. Az 1987-es szabályozás alapján az 1989 és 1996 közötti időszakban a számára levágott állatok után díjakat fizetett az 1987-es alapba. F. Bosschaert a díjakat a Vleesgroothandel Georges Goossens en Zonen NV számára fizette meg, amely ezeket átutalta a Slachthuizen Goossens NV számára, amely utóbbi pedig befizette azokat az alap számlájára.

35. Mivel az 1998-as szabályozás visszaható hatállyal lépett az 1987-es szabályozás helyébe, az F. Bosschaert által fizetett díjakat az új

37. Másodlagosan, amennyiben lehetetlennek bizonyulna, hogy keresetet indítson a belga állammal szemben, a felperes azt kéri, hogy a Goossens vállalkozásokat a belga állammal egyetemlegesen és oszthatatlanul kötelezzék az érintett összegek számára való megtérítésére.

38. Az elévülést illetően a kérdést előterjesztő bíróság a Q-Beef ügýhöz hasonlóan rámutat, hogy F. Bosschaert belga állam elleni közvetlen keresete (benyújtva 2007. július 31-én), illetve a Goossens vállalkozások belga állam elleni keresete (benyújtva 2007. november 21-én) elévültek az államháztartásról szóló, 1991. július 17-i törvény 100. cikkének (1) bekezdésében meghatározott ötéves különös elévülési idő következtében, amely 1998. január

14 – Lásd az 1998-as törvény 14., 17., 21. és 23. cikkét.

1-jén kezdődött meg, és 2002. december 31-én telt el. Emellett szintén úgy véli, hogy a van Calster és társai ügyben hozott ítélet pusztán deklaratív, mivel nem az keletkezteti a teljesített fizetések jogalap nélküli jellegét, ugyanis pusztán megállapítja, hogy az adók jogellenesek voltak, mivel azokat visszaható hatállyal vetették ki.

39. Ugyanakkor az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból kitűnik, hogy mivel az F. Bosschaert által a Goossens vállalkozások ellen indított keresetek polgári jogi igénynek minősülnek, azok tíz év alatt évülnek el. E tízéves elévülési idő csak 1998. július 27-én kezdődött meg, azaz az 1998. június 10-i törvény hatálybalépésének napján, amely bevezette ezt az új, tízéves elévülési időt a magánszemélyek közötti jogvitákban. Ez az idő tehát 2008. július végéig telt, vagyis jóval a fent hivatkozott van Calster és társai ügyben hozott ítélet meghozatalát követő időpontig, ami arra a következtetésre vezet, hogy az elévülésre az említett keresetekben nem lehet hivatkozni.

40. Ami a belga állam ellen a Goossens vállalkozások által 2007. november 21-én indított közvetett, helytállás iránti kereseteket illeti, ezek nem évültek el, mivel az F. Bosschaert által 2007. július 30-án és 31-én benyújtott keresetekhez kapcsolódnak.¹⁵

41. Ilyen körülmények között határozott a rechtbank van eerste aanleg te Brussel az eljárás felfüggesztéséről, és terjesztett három

kérdést a Bíróság elé előzetes döntéshozatal céljából, amelyek közül az első és a harmadik megegyezik a Q-Beef ügyben szereplő első és második kérdéssel, míg a második a következőképpen szól:

„2) Ellentétes-e [az uniós] joggal az, hogy – abban az esetben, ha a tagállam adót vet ki a magánszemélyre, aki köteles ezen adót a vele olyan ágazatban kereskedelmi tevékenységet folytató más magánszemélyekre áthárítani, amely tekintetében a tagállam a támogatások és adók később nemcsak részben jogellenesnek, hanem [az uniós] joggal összeegyeztethetetlennek bizonyult vegyes rendszerét írta elő – az ezen magánszemélyekre a nemzeti rendelkezések értelmében [az uniós] joggal összeegyeztethetetlen díjak tagállammal szembeni visszakövetelése tekintetében rövidebb elévülési idő, míg más magánközvetítőre ugyanazon díjak visszakövetelése tekintetében hosszabb elévülési idő vonatkozik, úgyhogy e közvetítő adott esetben olyan helyzetben van, amelyben a követelés vele szemben nem évült el, a tagállammal szemben ellenben elévült, és így a gazdaság más szereplői e közvetítővel szemben érvényesíthetik a követeléseiket, és e közvetítőnek adott esetben helytállás iránti keresetet kell indítania a tagállam ellen, az általa közvetlenül a tagállamnak teljesített

¹⁵ – Lásd a jelen indítvány 28. pontját.

díjakat azonban a tagállamtól nem követelheti vissza?”

kapcsán kialakult állandó ítélkezési gyakorlat szerint a tagállamok főszabály szerint kötelesek visszatéríteni az uniós jogot megsértve beszedett adókat.¹⁶

C – A Bíróság előtti eljárás

42. A Bíróság elnökének 2010. április 6-i végzése az írásbeli és a szóbeli szakasz lefolytatása, valamint az ítélet meghozatala céljából elrendelte a C-89/10. és a C-96/10. sz. ügy egyesítését.

43. Írásbeli észrevételt a Q-Beef, F. Bosschaert, a Goossens vállalkozások, a belga kormány és a Bizottság tett.

44. Valamennyi érdekelt megjelent a 2011. február 3-án tartott tárgyaláson.

IV – Elemzés

A – Előzetes megjegyzések

45. Mindenekelőtt az uniós jogban a jogalap nélkül kifizetett összegek visszakövetelése

46. A Bíróság többször megállapította, hogy a kötelezettség hiányában befizetett adók visszatérítésére a különböző tagállamokban – sőt még ugyanazon tagállam területén belül is – a különböző adók és illetékek szerint különféle megoldásokat alkalmaznak.

47. A nemzeti rendszerek változatossága a jogalap nélkül behajtott adókra vonatkozó uniós szabályozás hiányának eredménye. A hatáskörrel rendelkező bíróságok meghatározása, az uniós jogból származó jogok védelmét a jogalanyok számára biztosító keresetekre vonatkozó eljárási szabályok kialakítása az egyes tagállamok belső jogrendjének feladata; e szabályok azonban egyrészt nem lehetnek kedvezőtlenebbek, mint azok, amelyek a hasonló tagállami jogi keresetekre vonatkoznak (egyenértékűség elve), másrészt nem tehetik a gyakorlatban lehetetlenné vagy rendkívül nehézé az uniós jogrend által biztosított jogok érvényesítését (tényleges érvényesülés elve).¹⁷

16 – Lásd a C-192/95–C-218/95. sz., Comateb és társai egyesített ügyekben 1997. január 14-én hozott ítélet (EBHT 1997., I-165. o.) 20. pontját, és a C-30/02. sz. Recheio – Cash & Carry ügyben 2004. június 17-én hozott ítélet (EBHT 2004., I-6051. o.) 15. pontját.

17 – A jogalap nélkül kifizetett összegek visszakövetelése kapcsán lásd többek között a C-231/96. sz. Edis-ügyben 1998. szeptember 15-én hozott ítélet (EBHT 1998., I-4951. o.) 34. pontját és a fent hivatkozott Recheio – Cash & Carry ügyben hozott ítélet 17. pontját, valamint a C-268/06. sz. Impact-ügyben 2008. április 15-én hozott ítélet (EBHT 2008., I-2483. o.) 46. pontját és a C-240/09. sz. Lesoochranárske zoskupenie ügyben 2011. március 8-án hozott ítélet (az EBHT 2011., I-1255. o.) 48. pontját.

B – A Q-Beef és Bosschaert-ügyekben feltett első kérdésről

48. E kérdésekkel a kérdést előterjesztő bíróság azt kívánja megtudni a Bíróságtól, hogy az uniós joggal ellentétes-e az alapügy körülményei között a nemzeti jogrendben előírt ötéves elévülési idő alkalmazása az állammal szembeni követelésekre az uniós joggal összeegyeztethetetlen „vegyes támogatási és adózási rendszer” alapján kivetett adók visszatérítésére irányuló igényekre.

49. Ami a nemzeti jogszabály által megállapított határidőket illeti, a tényleges érvényesülés elvének megfelelően azok nem lehetnek olyanok, hogy gyakorlatilag lehetetlenné vagy túlzottan nehézvé tegyék a kártérítés elérését.¹⁸

50. Utóbbi elvet illetően a Bíróság a jogbiztonság érdekében elismerte az ésszerű mértékben meghatározott jogvesztő jellegű keresetindítási határidők uniós joggal való összeegyeztethetőségét, amely egyaránt védi az érdekeltet és az érintett közigazgatást.¹⁹ Az ilyen határidők ugyanis nem olyan jellegűek, hogy gyakorlatilag lehetetlenné vagy túlzottan nehézvé tennék a közösségi jogrend által biztosított jogok gyakorlását.

51. A határidők ésszerű jellegének értékelése esetről esetre történik. Ennek megfelelően a Bíróság úgy döntött, hogy egy hároméves nemzeti jogvesztő határidő ésszerű.²⁰ A fent hivatkozott Recheio–Cash & Carry ügyben hozott ítélet körülményei között még egy 90 napos határidőt is ésszerűnek tekintettek.²¹

52. A jelen ügyben a kötelezettség keletkezésének időpontjától függően négy és öt év közötti tartamú elévülési időt²² kellően hosszúnak kell tekinteni ahhoz, hogy lehetővé tegye az adózók számára, hogy az ügy teljes körű ismeretében döntsenek arról, hogy benyújtanak-e megsemmisítés iránti keresetet, illetve hogy ennek érdekében összegyűjtsenek minden szükséges jogi és ténybeli körülményt.

53. Azt javaslom tehát, hogy a Bíróság állapítsa meg, hogy az uniós joggal nem ellentétes az alapügy körülményei között a nemzeti jogrendben előírt ötéves elévülési idő alkalmazása az állammal szembeni követelésekre az uniós joggal összeegyeztethetetlen „vegyes támogatási és adózási rendszer” alapján kivetett adók visszatérítésére irányuló igényekre.

18 – Lásd többek között a C-445/06. sz. Danske Slagterier ügyben 2009. március 24-én hozott ítélet (EBHT 2009., I-2119. o.) 31. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot.

19 – Lásd a C-228/96. sz. Aprile-ügyben 1998. november 17-én hozott ítélet (EBHT 1998., I-7141. o.) 19. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot.

20 – Lásd többek között a fent hivatkozott Aprile-ügyben hozott ítélet 19. pontját; a C-62/00. sz., Marks & Spencer ügyben 2002. július 11-én hozott ítélet (EBHT 2002., I-6325. o.) 35. pontját és a C-542/08. sz. Barth-ügyben 2010. április 15-én hozott ítélet (EBHT 2010., I-3189. o.) 28. pontját.

21 – Az ítélet 18. pontja.

22 – Meghatározás az egységes szerkezetbe foglalt törvények 100. cikkében (hivatkozás a jelen indítvány 23. pontjában).

C – A Q-Beef ügyben feltett második kérdésről és a Bosschaert-ügyben feltett harmadik kérdésről

54. E kérdésekkel a kérdést előterjesztő bíróság lényegében azt kívánja megtudni, hogy amennyiben a Bíróság egy előzetes döntéshozatalra utalást követő ítéletben megállapítja az 1998-as törvény visszaható hatályának összeegyeztethetetlenségét az uniós joggal, annak van-e hatása a nemzeti jog által az uniós joggal ellentétes díjak visszakövetelésével kapcsolatos követelések elévülésére megállapított határidő kezdő időpontjára.

55. Ami az elévülési idő kezdő időpontját illeti, az állandó ítélkezési gyakorlat szerint ez a kérdés főszabály szerint a nemzeti jogra tartozik. Ezzel kapcsolatban változatos megoldások létezhetnek: a kezdő időpontot meghatározhatja közvetlenül a fizetés napja, az meghatározható a fizetés napjától függően²³ vagy, mint a jelen ügyben, az új jogszabály hatálybalépéséhez képest.

56. Emlékeztetni kell arra, hogy az EUMSZ 267. cikk által ráruházott hatáskör gyakorlása során azon értelmezés, amelyet a Bíróság valamely uniós jogszabály kapcsán fejt ki, szükség esetén magyarázza és pontosítja e szabály jelentőségét és terjedelmét, amely szerint azt hatálybalépésének időpontjától értelmezni és alkalmazni kell, illetőleg

értelmezni és alkalmazni kellett volna.²⁴ Más szóval valamely előzetes döntéshozatali kérdésben hozott ítélet nem konstitutív, hanem tisztán deklaratív jellegű, következőképpen annak hatásai főszabály szerint az értelmezett szabály hatálybalépésének napjára visszamenőleg érvényesülnek.²⁵

57. Az alapügyben a nemzeti bíróság szerint az elévülési idő 1998. január 1-jén kezdődött meg és 2002. december 31-én telt el. A határidő kezdő időpontja formálisan mindenképpen korábbi, mint a jogszabály elfogadásának, kihirdetésének és hatálybalépésének időpontja, amelyekre 1998 márciusában és áprilisában került sor. Ugyanakkor ez nem teszi lehetetlenné a keresetindítási jog gyakorlását, ahogy azt a fent hivatkozott van Calster és társai ügyben hozott ítélet is bizonyítja. A jelen ügyben e határidő enyhén visszaható hatályú megállapítása álláspontom szerint mindenképpen elegendő időt hagyott a kereset benyújtására.

58. Ennélfogva az, hogy a fent hivatkozott van Calster és társai ügyben hozott ítélet csak 2003-ban született, önmagában nincs hatással az elévülési idő kezdő időpontjára, amely a nemzeti bíróság szerint 1998. január 1-jén kezdődött meg.

24 – Lásd többek között a 61/79. sz. Denavit italiana ügyben 1980. március 27-én hozott ítélet (EBHT 1980., 1205. o.) 16. pontját; a C-50/96. sz. Deutsche Telekom ügyben 2000. február 10-én hozott ítélet (EBHT 2000., I-743. o.) 43. pontját; a C-453/00. sz. Kühne & Heitz ügyben 2004. január 13-án hozott ítélet (EBHT 2004., I-837. o.) 21. pontját és a C-2/06. sz. Kempter-ügyben 2008. február 12-én hozott ítélet (EBHT 2008., I-411. o.) 35. pontját.

25 – Lásd ebben az értelemben a C-137/94. sz. Richardson-ügyben 1995. október 19-én hozott ítélet (EBHT 1995., I-3407. o.) 33. pontját; a C-292/04. sz., Meilicke és társai ügyben 2007. március 6-án hozott ítélet (EBHT 2007., I-1835. o.) 34. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot, valamint a fent hivatkozott Kempter-ügyben hozott ítélet 35. pontját.

23 – Mint az egységes szerkezetbe foglalt törvények 100. cikkében.

59. Emlékeztetni kell arra, hogy a Bíróság csak igen ritkán lépett fel az elévülési idő kezdő időpontjával kapcsolatban. Csak az Emmott-ügyben hozott ítéletben állapította meg az elévülési idő „elfogadható” kezdő időpontját az irányelv teljes átültetésének időpontjában, kiemelve, hogy a felperest teljes mértékben megfosztották a hatékony jogorvoslattól.²⁶

60. Itt erről nincs szó, mivel az Emmott-ügyben hozott ítéletben alkalmazott megközelítést a későbbi ítélkezési gyakorlat egyértelműen pontosította, különösen a Fantask és társai ügyben hozott ítéletben,²⁷ amelyet nemrég megerősített a Danske Slagterier ügyben hozott ítélet is,²⁸ amelyek szerint a felperesek nem hivatkozhatnak az Emmott-ügyben hozott ítéletben alkalmazott megoldásra. A Bíróság egyértelműen kimondta, hogy az Emmott-ügyben hozott döntést a jogeset különleges körülményei igazolták, amelyben az alapeljárás felperese a keresetindítási határidő lejárta következtében az irányelvben megállapított egyenlő bánásmódra vonatkozó igény érvényesítésére irányuló valamennyi lehetőségtől meg volt fosztva.²⁹

61. A határidő kezdő időpontjának meghatározása tehát a nemzeti jog feladata. A belső jogban természetesen ezt a kezdő időpontot

hozzá lehet kapcsolni különböző eseményekhez, például egy nemzeti rendelkezés uniós joggal való összeegyeztethetlenségét megállapító bírósági határozathoz. Ez nem ismeretlen megoldás az Unióban. A Bíróság ugyanis már elemezte az ilyen tartalmú francia jogszabályt a Roquette Frères ügyben hozott ítéletben, és abban megerősítette ezt a lehetőséget.³⁰ Ugyanakkor rendes esetben a tagállamra tartozik, hogy ezt a lehetőséget választja-e, a Belga Királyság pedig a jelen ügyben nyilvánvalóan nem választotta ezt a lehetőséget.

62. Figyelemmel a fentiekre, és annak ellenére, hogy a van Calster és társai ügyben hozott ítélet az elévülési idő lejárta után született, azt javaslom a Bíróságnak, hogy erre a kérdésre azt a választ adja, hogy az uniós jog az alapügy körülményei között nem gátolja a tagállamot abban, hogy védekezésként az általános nemzeti joghoz képest számára kedvezőbb nemzeti elévülési időkre hivatkozzon a valamely magánszemély által vele szemben indított, a magánszemély EUMSZ-ből eredő jogainak megvédése iránti eljárásban.

63. Ugyanakkor véleményem szerint szükséges még egy utolsó pontosítást tenni, ugyanis az alább kifejtett okok miatt nem zárható ki, hogy kivételes körülmények között a tagállam

26 – Lásd a C-208/90. sz. Emmott-ügyben 1991. július 25-én hozott ítélet (EBHT 1991., I-4269. o.) 21. pontját.

27 – Lásd a C-188/95. sz., Fantask és társai ügyben 1997. december 2-án hozott ítélet (EBHT 1997., I-6783. o.) 51. pontját.

28 – Hivatkozás a fenti 54. pontban.

29 – Lásd továbbá a C-90/94. sz. Haahr Petroleum ügyben 1997. július 17-én hozott ítélet (EBHT 1997., I-4085. o.) 52. pontját, valamint a C-114/95. és C-115/95. sz., Texaco és Olieselskabet Danmark egyesített ügyekben 1997. július 17-én hozott ítélet (EBHT 1997., I-4263. o.) 48. pontját.

30 – A C-88/99. sz. Roquette Frères ügyben 2000. november 28-án hozott ítélet (EBHT 2000., I-10465. o.) 37. pontja.

nem hivatkozhat a számára kedvezőbb elévülési időre, amennyiben a nemzeti hatóságok magatartása az elévülési idővel együttesen alkalmas volt arra, hogy teljes mértékben megfosszon egy személyt attól a lehetőségtől, hogy jogait érvényesítse a nemzeti bíróságok előtt.³¹

D – A Bosschaert-ügyben szereplő második kérdésről

1. Elemzés

64. A kérdést előterjesztő bíróság e kérdése arra vonatkozik, hogy az uniós joggal összeegyeztethető-e az uniós joggal ellentétes díjak visszakövetelésére előírt elévülési idő, amely a nemzeti rendelkezések értelmében hosszabb a magánszemélyekkel szemben fennálló követelések esetében, mint a tagállammal szembeni követelések esetében. A közvetítőként fellépő magánszemély, aki az állam által rá kivetett adókat egy másik magánszemélyre hárította át, olyan helyzetbe kerülhet, ahol az uniós joggal ellentétes adók

visszakövetelésére vonatkozó kereset az ő tekintetében nem évült el, míg a tagállam tekintetében elévült.³²

65. A kérdést előterjesztő bíróság szerint a magánszemélyeknek az adott ügyben már nincs lehetőségük az állammal szemben a jogalap nélkül kifizetett összegek visszakövetelésére irányuló keresetet indítani, mivel az ötéves időtartam, amelynek kezdő időpontja a kötelezettség keletkezése költségvetési évről kezdete, már eltelt. Ennélfogva a nemzeti jogszabály szerint sem F. Bosschaert, sem a Goossens vállalkozások nem részesülhetnek közvetlenül visszatérítésben az állam részéről jogalap nélkül kifizetett összegek visszakövetelése jogcímén.³³

66. Ugyanakkor F. Bosschaert, aki a díjakat az állam részére a Goossens vállalkozások közvetítésével fizette meg, visszakövetelheti azokat az utóbbiaktól, mivel a magánszemélyek között alkalmazandó elévülési idő a jogalap nélkül kifizetett összegek visszakövetelése esetében tíz év.

67. Emellett, amennyiben a Goossens vállalkozásokat köteleznék a jogalap nélküli díjak F. Bosschaert számára történő

31 – Lásd ebben az értelemben a fent hivatkozott Barth-ügyben hozott ítélet 33. pontját és az Aprile-ügyben hozott ítélet 43–45. pontját.

32 – A kérdést előterjesztő bíróság láthatóan úgy véli, hogy különbség van az alkalmazott elévülési idők között. Ezzel szemben a belga kormány, a jelen ügyeket olyannak minősítve, amelyek a szerződésen kívüli felelősséggel kapcsolatosak, egy másik véleményt hangoztatott a tárgyaláson: előadta, hogy az elévülési idők azonosak voltak, vagyis ötévesek, még ha a kezdő időpontok kissé különböztek is. Kiemelem, hogy a kérdést előterjesztő bíróság a jelen ügyeket olyannak minősítette, amelyek a jogalap nélkül kifizetett összegek visszakövetelését (*condictio indebiti*) érintik. A minősítés kérdésével kapcsolatban lásd a C-446/04. sz. Test Claimants in the FII Group Litigation ügyben 2006. december 12-én hozott ítélet (EBHT 2006., I-11753. o.) 201. pontját.

33 – Meg kell jegyezni, hogy a Q-Beef, amely a díjakat közvetlenül az államnak fizette ki, nem érintett ebben az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésben.

visszatérítésére, a kérdést előterjesztő bíróság szerint az előbbiek visszakövetelhetnék ezeket az összegeket az államtól, nem a jogalap nélkül kifizetett összegek visszakövetelésére irányuló keresetet indítva, amely tehát öt év elteltével elévült, hanem személyhez kötődő követeléshez kapcsolódó helytállás iránti kereset révén.

68. E helyzetnek az uniós joggal való összeegyeztethetőségét illetően meg kell jegyezni a következőket.

69. Ami a tényleges érvényesülés elvét illeti, a „nemzeti” és a „közösségi” helyzetekkel kapcsolatos eltérő bánásmódra nem is hivatkoztak. Úgy tűnik tehát, hogy a szóban forgó jogszabály megfelel ennek a szempontnak.

70. Ami az egyenértékűség elvét illeti, a helyzet a korábbi ítélkezési gyakorlat fényében ezzel kapcsolatban is elég egyértelműnek tűnik.

71. A Prisco és CASER egyesített ügyekben hozott ítéletben a Bíróság megállapította, hogy „a közösségi jog nem tiltja meg a tagállam számára, hogy a közösségi joggal ellentétesen behajtott adók visszatérítésére vonatkozó keresetek esetében olyan hároméves nemzeti jogvesztő határidőt írjon elő, amely eltér a jogalap nélkül kifizetett összegek visszakövetelésére irányuló, magánszemélyek közötti keresetekre vonatkozó, kedvezőbb határidő alá eső általános szabálytól, mivel az

említett jogvesztő határidő ugyanúgy alkalmazandó a közösségi jog, illetve a belső jog alapján behajtott adók visszatérítésére vonatkozó keresetekre”.³⁴

72. Erre az ítéletre tekintettel azt a választ kellene adni, hogy az uniós jog nem tiltja meg a tagállam számára, hogy az uniós joggal ellentétesen behajtott díjak visszatérítésére vonatkozó keresetek esetében olyan ötéves nemzeti jogvesztő határidőt írjon elő, amely eltér a jogalap nélkül kifizetett összegek visszakövetelésére irányuló, magánszemélyek közötti keresetekre vonatkozó, kedvezőbb határidő alá eső általános szabálytól, mivel az említett jogvesztő határidő ugyanúgy alkalmazandó az uniós jog, illetve a belső jog alapján behajtott díjak visszatérítésére vonatkozó keresetekre.

73. Ugyanakkor árnyalni kell ezt a megközelítést azon eset kapcsán, amikor a díjakat közvetítő révén fizették meg az államnak, illetve ahol magánszemélyek között tízéves határidő alkalmazandó, míg az állammal szemben alkalmazandó határidő öt év.

74. Egy ilyen eset azt feltételezne lenne összeegyeztethető az uniós joggal, hogy a közvetítőnek, akinek egy másik magánszemély számára vissza kell térítenie a jogalap nélkül kifizetett összeget, ésszerű határidő áll rendelkezésére, hogy hatékonyan visszakövetelhesse az államtól az így visszatérített összegeket. Ennek hiányában a határidők következtelensége nem egyeztethető össze az uniós joggal,

34 – Lásd a fent hivatkozott Edis-ügyben hozott ítélet 39. pontját, az Aprile-ügyben hozott ítélet 34. pontját és a C-216/99. és C-222/99. sz., Prisco és CASER egyesített ügyekben 2002. szeptember 10-én hozott ítélet (ÉBHT 2002., I-6761. o.) 70. pontját.

mivel a jogszerűtlenség tagállamnak felróható következményeit a közvetítő viselné, akinek nem volt jogszerű lehetősége áthárítani a díjakat az ügyfeleire.

75. A jelen ügyben a kérdést előterjesztő bíróság szerint a helytállás iránti kereset főszabály szerint lehetséges, sőt sikeres lehet.

76. Az említett feltételek teljesülése folytán úgy vélem, hogy a helyzet ennek következtében összeegyeztethető az uniós joggal.

2. További megfontolások

77. Bár már ismertettem az erre a kérdésre adandó válasz elemeit, úgy vélem, szükséges néhány további megfontolást is előadnom.

a) A jogvesztő határidő kezdő időpontját és tartamát illetően

78. A fentiekben azt javasoltam, hogy a Bíróság állapítsa meg, hogy összeegyeztethető az uniós joggal az olyan ötéves jogvesztő határidő, amelynek kezdő időpontja azon költségvetési év eleje, amelynek során a kötelezettség keletkezett.

79. Ennélfogva elkerültem a fent hivatkozott Emmott-ügyben hozott ítéletben alkalmazott megoldás ismételt elővezetését, vagyis az alapügy felpereseinek azt a javaslatát, amely szerint az elévülési idő a Bíróság ítéletének meghozatalával kezdődjék.

80. Ugyanakkor a Bíróság előzetes döntéshozatali eljárásban hozott, a jogi helyzetet egyértelművé tevő ítélete – mint például a fent hivatkozott van Calster és társai ügyben hozott ítélet – kivételes esetekben járhat bizonyos hatásokkal, még a jogvesztő határidő elteltét követően is.

81. Az állammal szembeni követelések elévülési időire vonatkozó belga jogszabály következtében a fent hivatkozott van Calster és társai ügyben előzetes döntéshozatali eljárás során 2003-ban hozott ítélet nem *erga omnes* hatályú, mivel más, azonos jogi helyzetben lévő személyek követelései elévültek.

82. A Bíróság a van Calster és társai ügyben hozott ítéletben maga is megállapította, hogy az 1998-as törvény visszaható hatálya révén a belga jogalkotó orvosolni kívánta az 1987-es törvény által nyújtott állami támogatás előzetes bejelentésére vonatkozó kötelezettség megsértéséből eredő következményeket.³⁵

35 – A fent hivatkozott van Calster ügyben hozott ítélet 59. pontja. A 60. pontban a Bíróság hozzáteszi, hogy „[e]lyen jogalkotási technika nem tekinthető összeegyeztethetőnek a szerződés 93. cikkének (3) bekezdésében előírt bejelentési kötelezettséggel. Ha ugyanis ezt elfogadnánk, akkor a tagállamok haladéktalanul végrehajthatnák az állami támogatásra vonatkozó tervet, anélkül hogy azt bejelentenék, a bejelentés elmaradásának következményei pedig kikerülhetnének a támogatás visszavonása, illetve ezzel egyidejű visszaható hatályú újra bevezetése révén”.

83. A belga kormány egy másik álláspontot képviselt a van Calster és társai ügyben, az ország legfőbb bírói szerve, a Cour d'arbitrage pedig jóváhagyta az 1998-as törvény visszaható hatályát.³⁶ Van Calster és társai kivételével valamennyi gazdasági szereplő nyilvánvalóan úgy ítélte meg, hogy felesleges vitatni a szabályozást, és ezért nem nyújtottak be keresetet annak érdekében, hogy a teljesített kifizetéseket visszatérítsék számukra.

84. A fent hivatkozott van Calster és társai ügyben hozott ítéletet követően a Belga Kormány saját kezdeményezésére nem próbálta orvosolni a fennálló helyzetet oly módon, hogy azt az uniós joggal összeegyeztethetővé tegye. Éppen ellenkezőleg, az elévülési idő elteltére hivatkozva csak megerősítette azon szándékát, hogy meg kívánja tartani az uniós jog megsértésével beszedett befizetéseket.

85. Mindenképpen egyértelmű volt, hogy a belga kormány semmilyen módon nem képes igazolni a visszatérítés elmaradását.³⁷

86. Álláspontom szerint a Bíróság ítélkezési gyakorlata *erga omnes* hatályának biztosítása érdekében a nemzeti bíróságnak képesnek kell lennie arra, hogy kivételesen, függetlenül az elévülési idő elteltétől, elfogadhatónak nyilvánítson egy jogalap nélkül kifizetett összegek visszatérítésére irányuló keresetet,

akkor is, ha azt az említett elévülési idő eltelte után nyújtották be, amennyiben a keresetet a Bíróság összeegyeztethetlenséget megállapító ítéletét követően ésszerű időn belül benyújtják.

87. Ennek különösen abban az esetben kellene lehetségesnek lennie, ha a tagállam aktívan és több alkalommal megpróbálta meggátolni a Bíróság által értelmezett uniós jogból eredő jogok érvényesülését, mivel ellenkező esetben a tagállam jogalap nélkül tehetne szert előnyre jogellenes intézkedéséből, ami ellentétes lenne a *nemo auditur propriam turpitudinem allegans* elvével. Kiemelem, hogy a Bíróság is felvázolt egy ilyen lehetőséget abban az esetben, amikor a felperes tétlenségét – akivel szemben az elévülésre hivatkoztak – a nemzeti hatóságok által nyújtott, szándékosan pontatlan tájékoztatás okozta.³⁸

88. Hangsúlyozom e lehetőség kivételes jellegét. Hozzáteszem, hogy az idő ésszerű jellegének értékelése a nemzeti bíróságra tartozik, azonban álláspontom szerint inkább hónapokról van szó, mint évekről.³⁹ A jelen ügyben véleményem szerint az alapügy felperesei nem élhetnének ezzel a kivétellel, figyelemmel arra, hogy kereseteiket csak több évvel a fent hivatkozott van Calster és társai ügyben hozott ítéletet követően nyújtották be.

38 – Lásd a C-326/96. sz. Levez-ügyben 1998. december 1-jén hozott ítélet (EBHT 1998., I-7835. o.) 34. pontját és a fent hivatkozott Barth-ügyben hozott ítélet 36. pontját.

39 – Példaként kiemelhető, hogy a fent hivatkozott Kühne & Heitz ügyben az érintett társaság mintegy két hónappal a Bíróság neki kedvező értelmezést tartalmazó ítéletét követően nyújtott be bizonyos összegekre fizetési kérelmet (lásd Léger főtanácsnok indítványának 14. pontját).

36 – Lásd a Jacobs főtanácsnok fent hivatkozott van Calster ügyben ismertetett indítványának 16. pontját.

37 – A C-24/95. sz. Alcan Deutschland ügyben 1997. március 20-án hozott ítélet (EBHT 1997., I-1591. o.).

b) A tagállamnak az összeegyeztethetlenség megállapítását követő esetleges passzivitását illetően

kétségek állnak fenn a jelen ügyben a Belga Királyság jóhiszeműségét illetően.

89. Egy másik kérdés, hogy a tagállamot a lojalitás elve alapján terheli-e olyan kötelezettség, hogy fellépjen az uniós joggal való összeegyeztethetlenség orvoslása érdekében, azt követően, hogy azt a Bíróság megállapította.

90. A Belga Királyság a Bizottság 1991-es határozata⁴⁰ óta feltehetően teljes mértékben tudatában volt az 1987-es szabályozás összeegyeztethetlenségének, különösen a nemzeti termelők és exportőrök tekintetében. A belga hatóságok láthatóan megpróbálták orvosolni azt, hogy a bejelentési eljárást megsértve nem jelentették be a Bizottságnak⁴¹ az 1987-es törvényt, előírva a visszaható hatályú és automatikus beszámítást az új, 1998-as szabályozás szerint fizetendő valamennyi adó és a korábban az államnak kifizetett összegek között. A szabályozás visszaható jellege, amelyet a Bíróság a fent hivatkozott van Calster és társai ügyben hozott ítéletben összeegyeztethetetlennek nyilvánított az uniós joggal, álláspontom szerint arra utal, hogy komoly

91. Úgy vélem, hogy a belga állam szándékosan nem tett semmit a jogalap nélkül beszedett összegek visszatérítése érdekében. Ugyanakkor az uniós jog egyáltalán nem gátolja az államot abban, hogy aktívan fellépjen.

92. Véleményem szerint nem kizárt, hogy a tagállamnak aktívan fel kell lépnie annak érdekében, hogy visszatérítse a jogalap nélkül beszedett összegeket, legalább azokban az esetekben, amikor a jogellenes összeg egyértelműen meghatározható, vagy azt megközelítőleg meg lehet határozni, illetve akkor, amikor az érdekeltet nagyszámú magánszemély alkotja, akik kis összegű veszteségeket szenvedtek el, amelyek nem indokolják azt, hogy egyénileg vállalják a valamennyi bírósági eljáráshoz kapcsolódó jelentős költségek kockázatát.⁴²

93. Ez olyan gyakorlat, amelyet az uniós jog bizonyosan nem gátol meg. Éppen ellenkezőleg, azt ösztönözni kellene, sőt, akár elő is kellene írni. Bizonyos területeken sajátos eljárások is léteznek erre a célra. Az ezek mögött meghúzódó célok természetesen eltérőek, és

40 – Amelyet egyébként a Belga Királyság nem vitatott.

41 – A belga kormány képviselője még a tárgyalás során is pusztán eljárási hibának minősítette a bejelentés elmaradását. Álláspontom szerint ez ennél sokkal súlyosabb: ez a mulasztás megfelel az állami támogatásokkal kapcsolatos alapvető kötelezettség megszegésének.

42 – Példaként hasznos megemlíteni a C-319/02. sz. Manninen-ügyben 2004. szeptember 7-én hozott ítéletet (EBHT 2004., I-7477. o.) követő eseményeket, amely ítéletben a Bíróság megállapította, hogy a finn jogszabály összeegyeztethetetlen az uniós joggal. Miután a kérdést előterjesztő bíróság meghozta jogerős határozatát (a Korkein hallinto-oikeus által a KHO:2004:117. sz. ügyben 2004. december 22-én hozott ítélet), elfogadták a kárpótlásról szóló törvényt. E törvény előkészítő munkáiból kitűnik, hogy azt azért fogadták el, hogy biztosítsák a hatékony visszatérítést (lásd még az 57/2005. sz. kormányzati tervezetet).

az eljárások sem azonosak. Mindemellett az uniós jog hatékonyságának érdekében a kérdés meglehetősen fontos, különösen, ha a szóban forgó összegek adott esetben eléggé elhanyagolhatóak, így eltántorítanak számos, bizonytalan kimenetelű egyéni visszatérítés iránti kereset megindításától.⁴³

94. Márpedig véleményem szerint a lojalitás elve arra kötelezte a belga államot, hogy vonja le a fent hivatkozott van Calster és társai ügyben hozott ítélethez kapcsolódó következtetéseket, és könnyítse meg annak végrehajtását, adott esetben a nemzeti jogalkotó közreműködésével.

95. Végül kiemelem, hogy a nemzeti jogszabály a többi adóshoz képest kedvezőbb elbánást biztosít az állam mint adós számára, függetlenül a követelés természetétől és minden más körülménytől. Ezt az elszámolások gyors lezárásának szükségessége igazolja.

96. Márpedig a Zouboulidis kontra Görögország ügyben hozott ítélet fényében⁴⁴ egy ilyen igazolás, vagyis az állam kötelezettségeinek rendezéséhez fűződő érdek nem elegendő ahhoz, hogy az állam számára rövidebb elévülési időt biztosítsanak. Az Emberei Jogok Európai Bírósága ezen az alapon megállapította az Emberi Jogok Európai Egyezménye (a továbbiakban: EJEE) első kiegészítő jegyzőkönyve tulajdon tiszteletben tartásához való jogról szóló 1. cikkének megsértését. Ezt a megállapítást kellene alkalmazni az Európai Unió Alapjogi Chartája alapján is.⁴⁵

97. Ugyanakkor egy négytől öt évig terjedő elévülési idő a jogalap nélkül kifizetett adókhoz kapcsolódó összeg visszatérítésére inkább túlzottan nagylelkűnek tűnik, mint túl rövidnek. Figyelemmel a tagállamokat mint az EJEE szerződő feleit megillető mérlegelési mozgástérre, úgy vélem, hogy a Bíróságnak nem kell olyan értelmezést tulajdonítania az említett Chartának, amely kizárná a belga jogban az állam kötelezettségei kapcsán előírt elévülési idő alkalmazását.

43 – Az EK-Szerződés 93. cikkének alkalmazására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról szóló, 1999. március 22-i 659/1999/EK tanácsi rendelet (13) preambulumbekzdése kimondja, hogy a közös piaccal össze nem egyeztethető jogellenes támogatás esetében helyre kell állítani a hatékony versenyt, és hogy ebből a célból szükség van arra, hogy a támogatást, beleértve a kamatokat, késedelem nélkül visszatérítsék.

44 – Az EJEB, 2009. június 25-i Zouboulidis kontra Görögország ítélet, 33–37. §. Ebben az ügyben a görög állammal szembeni követelésekről volt szó, amelyek egyes esetekben két év alatt elévültek, míg a görög állam javára szóló követelésekre ennél kétszer–tízszor hosszabb elévülési idő vonatkozott. Az Emberi Jogok Európai Bírósága e tekintetben úgy döntött, hogy a görög állam javára szóló privilegizált elévülési szabályok összeegyeztethetetlenek az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, 1950. november 4-i európai egyezmény első kiegészítő jegyzőkönyvének 1. cikkével.

45 – Lásd a tulajdonjogról szóló 17. cikket.

V – Végkövetkeztetések

98. A fenti megfontolásokra tekintettel azt javaslom, hogy a Bíróság a rechtbank van eerste aanleg te Brussel által előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésekre az alábbiak szerint válaszoljon:

- „(1) Az uniós joggal az alapügy körülményei között nem ellentétes, ha a nemzeti bíróság a nemzeti jogrendben az állammal szembeni követelések tekintetében előírt ötéves elévülési időt azon követelésekre alkalmazza, amelyek az érintett tagállam vegyes támogatási és adózási rendszere alapján kivetett adók visszatérítésével kapcsolatosak.
- (2) Az uniós joggal az alapügy körülményei között nem ellentétes, ha a tagállam védekezésként az általános nemzeti joghoz képest számára kedvezőbb nemzeti elévülési időkre hivatkozik a valamely magánszemély által vele szemben indított, a magánszemély EUMSZ-ből eredő jogainak megvédése iránti eljárásban, jóllehet az említett rendelkezések uniós joggal való összeegyeztethetlenségét az Európai Unió Bírósága csak e különösen kedvező elévülési idők lejártát követően állapította meg, még akkor is, ha a jogellenesség már korábban is fennállt.
- (3) Az uniós joggal az alapügy körülményei között nem ellentétes az, hogy – abban az esetben, ha a tagállam adót vet ki a magánszemélyre, aki köteles ezen adót a vele kereskedelmi tevékenységet folytató más magánszemélyekre áthárítani – az ezen magánszemélyekre a nemzeti rendelkezések értelmében az uniós joggal összeegyeztethetetlen díjak tagállammal szembeni visszakövetelése tekintetében rövidebb elévülési idő, míg más magánközvetítőre ugyanazon díjak visszakövetelése tekintetében hosszabb elévülési idő vonatkozik, úgyhogy e közvetítő adott

esetben olyan helyzetben van, amelyben a követelés vele szemben nem évült el, a tagállammal szemben ellenben elévült, és így a gazdaság más szereplői e közvetítővel szemben érvényesíthetik a követeléseiket, amennyiben e közvetítő adott esetben helytállás iránti keresetet indíthat a tagállam ellen, és csak akkor, ha az általa közvetlenül a tagállamnak teljesített díjakat visszakövetelheti a tagállamtól.”